

Februari 2010

Het streven naar het
begrotingsevenwicht: een
dogma?

POLIARGUS

OLIVIER PINTELON

Poliargus paper No 2010/03

In het maatschappelijk debat wordt nog nauwelijks de discussie gevoerd over de zin en onzin van het streven naar een begrotingsevenwicht. Jarenlang stond de Belgische politieke scène in het teken van het terugdringen van de staatsschuld en het halen van de Maastrichtnormen¹, waardoor slechts een enkeling nog een (tijdelijk) tekort in de begroting politiek overtuigd durft te verdedigen. Nochtans zijn er enkele goede economische en politieke argumenten voorhanden, die ondersteunen waarom een begrotingsevenwicht (zeker in tijden van crisis) geen dogma mag zijn.

Eerst wordt stilgestaan bij enkele veelgehoorde argumenten die worden aangegrepen door de absolute voorstanders van een begrotingsevenwicht. Vervolgens worden de centrale argumenten belicht die verdedigen waarom er (alleszins) in tijden van crisis gepleit kan worden voor een begrotingstekort, waarna deze inzichten en argumenten worden gebruikt om het Belgisch en het Vlaams begrotingsbeleid in tijden van crisis onder de loep te nemen. Dit essay komt tot de conclusie dat stellingen over het begrotingsbeleid niet los kunnen gezien worden van politieke en ideologische overtuigingen. Voor de politieke linkerzijde mag een begrotingsevenwicht, gezien het streven naar zekerheid voor de mensen, geen dogma zijn.

‘Je kan geen geld uitgeven dat er niet is’

Bovenstaande stelling weergalmt vaak wanneer sociale partners of belangengroepen meer geld of ondersteuning eisen. Achter deze boutade gaat echter meer schuil dan enkel een handige politieke strategie. Dergelijke stellingen gaan in essentie over de relatie tussen de overheid en de markt en verbergen vaak enkele ideologische uitgangspunten. Deze stellingen weerspiegelen een vorm van ‘pragmatisch neoliberalisme’ en geven uiting aan een wantrouwen ten opzichte van overheidsoptreden. In deze paragraaf zetten we kort vijf vaak gehoorde argumenten op een rij die pleiten voor een volgehouden evenwicht in de begroting.

Een eerste argument voor een restrictief begrotingsbeleid is het veronderstelde *inflatoir karakter van een expansief begrotingsbeleid*. Een expansief begrotingsbeleid houdt in dat de overheid veel geld investeert in de economie, wat vaak gebeurt door het aangaan van nieuwe leningen. Deze tekorten in de overheidsbegroting zouden vooral ‘economische groei op papier’ bevorderen, met bovendien een sterk stimulerend effect op inflatie. Centraal in deze redenering staat de kwantiteitstheorie van het geld, die kort samengevat stelt dat prijsstijgingen of –dalingen grotendeels de uiting zijn van een verandering in de geldhoeveelheid die in omloop is in de economie. Begrotingstekorten zouden er dan op wijzen dat overheden geld pompen in de economie. Op die manier zou er economische groei (kunnen) ontstaan, maar met een duidelijke prijs: inflatie.

Voorbeelden die vaak worden aangehaald om te wijzen op de nefaste gevolgen van een al te laks begrotingsbeleid zijn de mislukte Latijns-Amerikaanse ontwikkelingsexperimenten uit de jaren '60 en '70. Toonvoorbeelden zijn hierbij Mexico en Bolivia. Beide landen trachtten in de jaren '70 hun industriële ontwikkeling te stimuleren door veel geld te lenen (ten tijde van de goedkope dollar) en die vervolgens te investeren in economische projecten. Enerzijds gaf dat aanleiding tot bij wijlen hyperinflatie, anderzijds ging de kelk zo lang te water tot hij barstte. Op het ogenblik dat de dollar weer duurder werd, kon Mexico zijn schulden niet meer aflossen en ging het als gevolg zes jaar (ultra) strak en hard begrotingsbeleid tegemoet. Ook in de Westerse wereld hadden we in de jaren '70 negatieve ervaringen met inflatie. Ook hier ging een stimulerend begrotingsbeleid van de overheid hand in hand met een iets hoger oplopende inflatie. Het betreft hier het fenomeen van de 'stagflatie', waarbij economische stagnatie gepaard ging met een oplopende inflatie. Er moet echter vermeld worden dat er geen sprake was van 'hyperinflatie' en bijgevolg de vergelijking met Mexico en Bolivia geenszins opgaat.

Een tweede veelgehoord argument tegen een tekort in de begroting, is de zogenaamde '*rentesnieuwbal*'. Zeker bij landen met een historisch grote overheidsschuld, zoals België, is dat een terugkomend argument. Kort samengevat, komt het erop neer dat landen met een hoge overheidsschuld telkens extra moeten gaan bijlenen om hun schuldaflossingen te kunnen betalen. Dat heeft niet enkel tot gevolg dat de schuld steeds toeneemt, maar dat ook de reëel betaalde rente toeneemt. Dat wordt veroorzaakt door de perceptie dat het land dan minder kredietwaardig is.

Vervolgens wordt vaak het zogenaamde '*crowding out effect*' aangegrepen als argument tegen een expansief begrotingsbeleid. In essentie komt dit erop neer dat een overheid die veel geld uitgeeft, de private sector 'zou verdringen'. Bij een gelijk blijvend aanbod van kapitaal treedt de overheid dan immers in concurrentie met de private investeerders, waardoor de rente zal toenemen². Een expansief begrotingsbeleid kan op die manier private investeringen afremmen.

Een argument dat veel in België wordt gebruikt, ook in het debat over de vergrijzing, is dat de huidige begrotingstekorten de '*toekomstige generaties opzadelen met een schuld*' die moet worden terugbetaald. De basisidee is dat een bestaand tekort later moet worden terugbetaald, met daarbovenop een additionele rente. 'Nu de lusten, later de lasten' symboliseert de kern van deze redenering.

Ten slotte wordt er soms beargumenteerd dat '*een begrotingsbeleid minder goed zou werken in een open economie*' met een vrij bepaalde wisselkoers. Dat is een argument dat minder voorkomt in het politieke debat (waarschijnlijk wegens te technisch), maar dat wel aanwezig is in de hoofden van

beleidsmakers. Enerzijds komt het erop neer dat een stimulerend beleid van één land misschien gewoon een buurland ten goede komt. Een mooie illustratie hiervan was het beleid onder Mitterrand tussen 1981 en 1983. Een hyperkeynesiaans beleid gebaseerd op de stimulatie van de koopkracht (door onder meer hogere lonen) moest de Franse economie uit het slop trekken. De gevolgen daarvan waren echter vooral positief voor de Duitse economie. De toegenomen koopkracht werd door de Fransen gebruikt om Duitse producten te kopen, die relatief goedkoper waren geworden door de lagere Duitse lonen. Het positieve effect van een stimulerend beleid kan dus niet meer 'binnen de nationale grenzen gehouden worden'.

Ten tweede, en nu wordt het wat technischer, lijkt in een open economie begrotingsbeleid minder goed te werken dan monetair beleid. Men kan de economie op twee manieren stimuleren: ofwel pompt de overheid geld in de economie (budgettair beleid), ofwel verlaagt de centrale bank de rente waardoor investeren wordt gestimuleerd (monetair beleid)³. Macro-economisch hangt de efficiëntie van beide deels af van het feit of de wisselkoers door de markt dan wel door overheden worden bepaald. Kort samengevat, komt het erop neer dat bij een 'vrije' wisselkoers een expansief begrotingsbeleid aanleiding geeft tot een duurder munt. Een expansief begrotingsbeleid heeft volgens economen tot gevolg dat de marktrente stijgt en hierdoor de vraag naar de nationale munt stijgt. Die munt wordt dus duurder, of in het jargon: 'apprecieert'. Hierdoor wordt de export van het land tegengewerkt, waardoor het positieve effect van het begrotingsbeleid deels wordt ongedaan gemaakt. Monetair beleid, daarentegen, lijkt dan weer wel de gewenste effecten teweeg te brengen. Een verlaging van de rente zou dan de munt doen goedkoper worden waardoor de export wordt gestimuleerd⁴. Centraal in de bovenstaande redeneringen staat dat de export van een land afhankelijk is van de 'sterkte van de munt'. Een dure munt wil dan zeggen dat het voor buitenlanders duurder wordt om producten te kopen waardoor de concurrentiekracht wordt aangetast.

Bovenstaande redeneringen worden gekenmerkt door een vorm van 'pragmatisch neoliberalisme'. Centraal in de bovenvernoemde redeneringen staat een wantrouwen of ongeloof in het kunnen van de overheid. Een sterk overheidsingrijpen is noch wenselijk, noch zal het de gewenste gevolgen teweegbrengen. Dat brengt met zich mee dat de samenleving zich moet neerleggen bij de cycli in de economie, omdat een overheid daar toch niets kan aan doen. Deze stelling bevat echter ook enig cynisme: wanneer de mensen de overheid het meest nodig hebben, zal die er het minst zijn. Infra zal echter gewezen worden op de economische en politieke argumenten die wel een sterk overheidsingrijpen kunnen rechtvaardigen. Centraal hierbij is dat de overheid moet zorgen voor economische stabiliteit en herverdeling.

Waarom en wanneer begrotingstekorten rationeel zijn

Het adagium 'je kan geen geld uitgeven dat er niet is' kan enigszins als paradoxaal worden bestempeld. In goede economische tijden beschikt een overheid over geld en kan het uitdelen. In slechte tijden moet dan 'de tering naar de nering gezet' worden, terwijl op hetzelfde moment de economie wel baat zou hebben bij wat extra zuurstof. Maar er is nu eenmaal geen geld, luidt de redenering. Dergelijke zienswijze zou suggereren dat bedrijven of particulieren enkel mogen investeren met geld dat ze op dat ogenblik ter beschikking hebben. Impliceert dat dan dat een gezin enkel een huis mag kopen indien ze daarvoor niet hoeft te lenen? Meteen wordt duidelijk dat deze redenering krom is. De opportuniteit van het aangaan van leningen hangt immers af van een inschatting van de kosten en de baten. Velen kopen een huis omdat ze ervan uit gaan dat dit toch steeds in waarde stijgt en bijgevolg een uitstekende investering is. Eenzelfde redenering gaat ook op voor het begrotingsbeleid. Als er nu tekorten worden geboekt, impliceert dat kosten maar ook baten. Een expansief beleid kan immers de economie stimuleren door een vergroting van de geldhoeveelheid of door het investeren in de economische basisinfrastructuur (zoals wegen en onderwijs). In wat volgt, worden de bovenstaande argumenten tegen een expansief begrotingsbeleid weerlegd en worden tevens een aantal bijkomende argumenten belicht. De basisredenering is dat een begrotingstekort in tijden van economische terugval te rechtvaardigen valt. *Een begrotingstekort is dan geen 'accident de route', maar maakt deel uit van rationeel economisch beleid.*

Eerst en vooral wordt er vaak gesteld dat een expansief begrotingsbeleid aanleiding geeft tot 'inflatoire groei' (lees 'groei op papier'). Dat argument is echter slechts onder bepaalde omstandigheden correct. Een vergroting van de geldhoeveelheid door de overheid kan vooral in goede economische tijden aanleiding geven tot inflatie. Dat is ook wat er gebeurd is in een aantal Latijns-Amerikaanse landen tijdens de jaren '70. In een context van een goedkope dollar, zag men structurele en voortdurend terugkerende deficits als het middel om zichzelf vlug en op staatsgeleide wijze te industrialiseren. Dat gebeurde echter in de context van een scherpe economische groei (a rato van 6 à 7 % per jaar). De economie had in die periode met andere woorden geen nood aan een 'extra duwtje in de groei'. Een groter geworden geldhoeveelheid vertaalt zich dan cash in een oplopende inflatie. In slechte economische tijden (zoals we nu meemaken) gaat deze logica echter niet zomaar op. Veelal (hoewel er tegenvoorbeelden bestaan⁵) gaat een hoge inflatie immers gepaard met goede economische tijden, slechte economische tijden gaan dan weer vaak gepaard met een lage of zelfs negatieve inflatie. Twee concrete voorbeelden zijn enerzijds de negatieve inflatie in Japan in de jaren '90 (gepaard gaand met een diepe economische recessie) en anderzijds de deflatie die tot voor kort voorkwam (ten gevolge van de financiële crisis). 'Deflatie' of 'negatieve inflatie' houdt in dat er een daling optrad van consumptieprijzen. In zo'n situatie (lage of negatieve inflatie) is het mogelijk inflatoir karakter van toenemende overheidsbestedingen niet enkel geen

probleem, maar zelfs wenselijk. Eens mensen immers uitgaan van deflatie (of negatieve inflatie) gaan mensen consumptie uitstellen, om zo nog lagere prijzen te bekomen. De perceptie van dalende prijzen kan hierbij de economie in een wurggreep houden. *In tijden met een negatieve of terugvallende economische groei is een stimulatie van de inflatie door de overheid veelal geen probleem.*

Vervolgens nemen we het argument van de rentesneeuwbal onder de loep. Een toenemend begrotingstekort zou hierbij leiden tot een hogere afbetaling, die vervolgens weerom moet betaald worden met nieuwe leningen (enzovoort). Daarnaast doen nieuwe schulden de kredietwaardigheid van een overheid dalen en zal hierdoor de rente op leningen toenemen. Wel, dat argument is deels terecht, maar mag tegelijkertijd niet overschat worden. Enerzijds kunnen *begrotingstekorten nu resulteren in toekomstige economische groei*. Wanneer een overheid investeert in tijden van crisis en dat vooral verstandig doet (bijv. in publieke investeringen of onderzoek) leidt dat tot economische groei in de toekomst en wordt het dus makkelijker om die schulden af te lossen. Anderzijds hangt ook hier alles af van de timing. Het klopt inderdaad dat voor landen met een hoge staatsschuld extra leningen een behoorlijk rente kunnen teweegbrengen. Tekorten op de begroting mogen echter enkel in moeilijke economische tijden geboekt worden. Op die manier kan een extreem hoogoplopende schuld vermeden worden. Er wordt met andere woorden gepleit voor 'anti-cyclisch' beleid, (overheidsbeleid dat ingaat tegen de economische conjunctuur). Ten slotte moet er ook opgemerkt worden dat risicopremies op leningen van overheden in het algemeen vrij beperkt zijn, omdat er eigenlijk wordt uitgegaan van de stelling dat 'overheden eigenlijk niet failliet kunnen gaan'⁶. Ondanks de recente aandacht voor de schuldenproblematiek in Europa, wordt er vaak uitgegaan van het feit dat de meeste Westerse landen een relatief stabiele economische basis hebben (zoals hoogopgeleide mensen of goede infrastructuur), zodat men ervan uitgaat dat de schulden vroeg of laat worden terugbetaald.

Ten derde zullen we hier ingaan op het 'crowding effect' door de overheid. Dat effect is reëel en wordt door alle economische scholen erkend, maar de grootte van het effect hangt af van de veronderstellingen die worden gemaakt en de effecten die worden meegerekend. Het crowding out effect komt voort uit het feit dat de overheid zich mengt in de kapitaalmarkt door leningen aan te gaan. De rente stijgt hierdoor, ook voor private investeerders. Compenserende effecten kunnen echter deze rente weer doen dalen⁷. Het is immers vrij waarschijnlijk dat de *stijgende overheidsbestedingen ook de geldhoeveelheid op de kapitaalmarkt doen toenemen*⁸. Dat kan bijvoorbeeld, omdat mensen hun toegenomen loon op haar bankrekening laten staan en hierdoor (onrechtstreeks) de rente doen dalen (door een toename van het beschikbaar

kapitaal). Daarnaast moet het crowding effect, in tijden van crisis, worden genuanceerd. Tijden van sociaaleconomische achteruitgang zijn immers precies die momenten waarbij de marktrente uiterst laag is. In tijden van economische recessie zal de centrale bank vaak de economie stimuleren door een lage kortetermijnrente vast te stellen. Een beperkt verdringingseffect is dan ook minder problematisch.

Het argument dat de meeste weerklank vindt in de politieke realiteit komt neer op: 'nu de lusten, straks de lasten'. Wederom zijn ook hier andere zienswijzen mogelijk. Eigenlijk zorgt een begrotingstekort niet zozeer voor herverdeling tussen generaties, maar wordt er vooral herverdeeld tussen personen van één en dezelfde generatie. Begrotingstekorten worden veelal gefinancierd door overheidsobligaties. Mensen die op die manier geld ter beschikking stellen van de overheid worden vergoed aan de hand van een rente die ze hiervoor krijgen. Binnen één generatie zijn er dus mensen die een obligatie hebben en mensen die dat niet hebben. Obligaties worden veelal doorgegeven (via erfrecht, schenkingen...) naar de volgende generaties. Bij personen uit de volgende generaties zijn er dus mensen die meerwaarde zullen ontvangen voor de schulden die nu door de overheid worden aangegaan, terwijl anderen (uit dezelfde generatie) de schulden zullen aflossen. Begrotingstekorten herverdelen dus ook binnen één en dezelfde generatie. Daarnaast lijkt het vaak billijk dat de volgende generatie op één of andere manier betaalt voor de toekomstige positieve effecten van het begrotingsbeleid nu. Stel dat de overheid bijvoorbeeld sterk investeert in wegen en onderwijsinfrastructuur, dan zullen de toekomstige generaties daarvan ook de vruchten plukken.

Ten slotte zou begrotingsbeleid niet werken in een open economie met vrije wisselkoersen. Twee kanttekeningen moeten hierbij worden gemaakt. Allereerst is de assumptie van vrije wisselkoersen (wat centraal staat in de redenering) niet geldig binnen de Europese Unie. Aangezien de meeste landen binnen de EU één gezamenlijke munt hebben, is er hier sprake van vaste wisselkoersen. Binnen de EU lijkt op die manier budgettair beleid heel erg effectief, terwijl voor de Unie op zijn geheel monetair beleid effectiever is. Ten tweede is het inderdaad zo dat positieve effecten van een expansief beleid niet tot één land kunnen beperkt worden, maar dat is niet noodzakelijk een probleem. Als alle landen van de EU hun economie stimuleren, dan zullen alle Europese landen vroeg of laat delen in de economische vruchten.

Daarnaast zijn er nog extra argumenten die een tekort in de begroting rechtvaardigen. Rode draad hierbij is dat overheden in goede economische tijden moeten sparen en in slechte economische tijden de economie moeten stimuleren. Hier worden een drietal extra argumenten aangehaald voor een (tijdelijk) tekort in de begroting. Allereerst betekent een tekort in tijden van crisis 'contracyclisch beleid'. Dat wil zeggen dat het begrotingsbeleid tot doelstelling heeft om de economische cycli tegen

te gaan. De overheid speelt hierbij dus de rol van stabilisator. Voor uitgaven in de sociale zekerheid wordt hiervoor vaak de term *'automatische stabilisatoren'* gebruikt. In slechte economische tijden (met bijvoorbeeld veel werklozen) stijgen de uitgaven, maar hierdoor behoudt een deel van de bevolking zijn koopkracht en wordt zo de economie gestabiliseerd. Deze tekorten verdwijnen daarna vanzelf eens de economie weer aantrekt. Ten tweede kan er verwezen worden naar het *'trilemma van de diensteneconomie'*⁹: in de dienstensector kunnen de doelstellingen gelijkheid, werkgelegenheid en budgettaire orthodoxie niet met elkaar worden vereenzelvigd. Dat betekent dat het nodig is om als overheid fors te subsidiëren om laaggeschoolden in de dienstensector aan het werk te krijgen aan een billijk loon (een voorbeeld hiervan is de dienstencheque). Dat betekent dat: in goede economische tijden de belastingen hoog moeten zijn; er in slechte tijden tekorten mogen geboekt worden. Ten slotte, en dat is een niet vaak gehoord argument, kunnen begrotingstekorten gebruikt worden om de *vergrijzingsproblematiek* tot een goed einde te brengen. Rond 2030, wanneer de demografische verhouding het meest problematisch wordt, kunnen begrotingstekorten helpen om de pensioenen te betalen. Daar staat immers tegenover dat de mensen die later met pensioen gaan met minder zijn en op die manier weer voor ademruimte zorgen voor het publieke pensioenstelsel¹⁰.

Wat betekent dat voor België?

De bovenstaande argumenten kunnen ook worden toegepast op de federale en de Vlaamse begroting. Veelal wordt kritiek geleverd op de federale begroting en hangt de Vlaamse regering maar al te graag het beeld op van een verantwoordelijke deelstaat die de budgettaire problemen nu aanpakt. Wel, de federale aanpak lijkt op het eerste zicht logischer in tijden van crisis. Meer zelfs, nu stellen dat het tekort in de federale begroting moet dicht gefietst worden is plat populisme. De maatregelen die hiervoor nodig zijn, zouden immers elk economisch herstel fel bemoeilijken. Daarnaast is het Vlaams begrotingsbeleid minder heilig dan het lijkt. In tijden van crisis versterkt de Vlaamse regering immers nog de economische cycli door te bezuinigen op haar uitgaven. Het meest pijnlijke voorbeeld hierbij zijn de geplande besparingen op onderwijs. Investeren in onderwijs kan immers beschouwd worden als een investering in de toekomst. Daarnaast heeft het Vlaams bestuursniveau (weliswaar enigszins op kunstmatige wijze) geen overheidsschuld. Van allerlei bekommernissen over rentesnieuwballen en toekomstige generaties kan dan ook geen sprake zijn. Desalniettemin moet er hier opgemerkt worden dat niet alle overheidsuitgaven gelijk zijn. Alle uitgaven kunnen op korte termijn de economie stimuleren, maar het is verstandig om die uitgaven te maken die ook op langere termijn renderen. Een voorbeeld van dergelijke uitgaven zijn bijvoorbeeld de aanleg van nieuwe wegen. Enerzijds stimuleert dat op korte termijn de werkgelegenheid,

anderzijds plukt België op langere termijn de vruchten van een beter wegennet. Een gelijkaardige redenering kan ook worden toegepast voor investeringen in de isolatie van overheidsgebouwen of investeringen in onderwijs.

Nu, vele mensen zullen waarschijnlijk denken dat een begrotingstekort extra pijnlijk is voor België, omdat zijn historische schuld één van de hoogste is ter wereld. Wel, dat argument klopt inderdaad, maar Griekse of IJslandse scenario's staan niet meteen voor de deur. De hoogte van de historische schuld is immers niet het enige criterium waarop de kredietwaardigheid van een land wordt afgerekend. Griekenland is met zo'n relatief hoge schuld (ongeveer 125% BNP tegen eind 2010) een 'logisch slachtoffer', maar de twijfels bij de Spaanse solvabiliteit werpen een ander licht op zaak. Spanje heeft een schuld van ongeveer 70% van het BNP¹¹, maar toch overwogen enkele ratingbureaus om de rating van Spanje te verlagen. Zo'n beoordeling is dus niet enkel gebaseerd op de hoogte van de schuld. Ook de bredere 'economische onderbouw' wordt in rekening gebracht. Aangezien België relatief goede economische fundamenten heeft (geen vastgoedcrisis, een hoogopgeleide bevolking ...), valt een Grieks scenario niet meteen te verwachten. Meer zelfs, voorlopig wordt België bij de meeste van die ratingbureaus steevast een goede kredietwaardigheid toegekend¹².

Waarom is het begrotingsevenwicht dan zo populair?

Waarom pleiten de meeste partijen dan voor een evenwicht in de begroting? En waarom is die boodschap bovendien relatief populair bij een groot deel van de bevolking? Een drietal redenen kunnen hierbij worden aangehaald. Eerst en vooral hangen stellingen over het begrotingsbeleid vaak nauw samen met het neoliberalisme. Streven naar een evenwicht in de begroting in alle tijden stelt immers dat de overheid zich moet neerleggen bij economische conjunctuur. In slechte tijden moet de tering naar de nering worden gezet. De overheid moet dus niet proberen om de economie, of laat staan de samenleving, te veranderen. De overheid heeft de macht niet om dat te doen en noch zou zoiets wenselijk zijn, aldus één van de kerngedachten van het neoliberalisme. Ten tweede klinkt een evenwicht in de begroting bijna per definitie als iets positiefs. Daarom doen veel oppositiepartijen mee aan de bestending van het 'dogma van het begrotingsevenwicht'. Wanneer een begroting niet in evenwicht is, laten de meeste oppositiepartijen geen kans liggen om hier nogal populistisch te scoren, ook al beseffen ze vaak dat ze zelf niet anders zouden doen. Vaak zwijgt men ook over waar men het geld zou halen en wat de mogelijk gevolgen zijn voor de economie. Ten slotte bevindt België zich ook in een speciale situatie waardoor we veel gevoeliger zijn voor tekorten in de begroting. De Belgische staatsschuld was immers lang de hoogste in vergelijking tot de nationale welvaart. Jarenlang stond ook het debat in België in het teken van die staatsschuld (mede onder invloed van de

Maastrichtnormen). Hierdoor zijn de Belgische politici en kiezers veel gevoeliger voor dit thema en wordt een evenwicht in de begroting verheven tot een dogma.

Weg met het ‘pensée unique’ over de begroting

Wat kunnen we nu concluderen over het nut van een evenwicht in de begroting? Wel, in tijden van economische achteruitgang of recessie (zoals we nu meemaken), is een begrotingstekort te rechtvaardigen. Verschillende argumenten die ijveren voor een begrotingsevenwicht zijn immers enigszins ideologisch gekleurd. Veelal veruitwendigen deze stellingen een diepgeworteld wantrouwen ten opzichte van het kunnen van een overheid. Daarnaast gaan enkele argumenten voor een begrotingsevenwicht enkel op in goede economische tijden. We hebben immers geargumenteed dat de vrees voor inflatoire groei vooral sterk is wanneer een overheid laks omspringt met zijn middelen in een goede economische context.

Concluderend kunnen we stellen dat een rationeel begrotingsbeleid deel uitmaakt van de zekerheid die een overheid moet bieden aan zijn burgers. In goede tijden moet de overheid nauwgezet op zijn centen letten, in moeilijke tijden moet de overheid investeren in het heden én de toekomst. Eén zaak moet hierbij zeker en vast worden onderstreept. Deze boodschap mag niet verengd worden tot ‘geef maar geld uit’. In goede economische tijden is er geen enkele reden waarom een begroting niet structureel in evenwicht zou zijn. Eigenlijk moeten er soms zelfs overschotten worden geboekt (bijvoorbeeld in de context van de vergrijzing). Meestal is er echter een politieke logica die ervoor zorgt dat wanneer het geld beschikbaar is, het ook moet worden uitgegeven. Anderzijds worden slechte economische tijden ook gebruikt om (ideologisch geïnspireerd) het mes te zetten in een aantal sociale uitgaven.

Eindnoten

1 De term ‘Maastrichtnormen’ verwijst naar het Verdrag van Maastricht dat in 1992 werd afgesloten. Hierbij werd afgesproken dat alle landen die willen toetreden tot de zogenaamde ‘eurozone’ aan enkele economische criteria moeten voldoen. Deze doelstellingen omvatten onder meer het streven naar stabiele en lage inflatie en het terugdringen van de overheidsschuld (lager dan 60% van het BNP).

2 De vergoeding voor kapitaal (‘rente’) wordt in een markteconomie immers bepaald door vraag en aanbod en bij een gelijk aanbod en een stijgende vraag zal die vergoeding toenemen.

3 Aangezien er dan een lagere rente moet betaald worden op leningen die worden aangegaan.

4 Deze redenering is gebaseerd op het zogenaamde ‘Mundell-Fleming model’ of het zogenaamde IS/LM/BP-model. Dit model drukt uit wat het effect is van overheidsbeleid of monetair beleid op de economische output (zeg maar BNP) enerzijds en de rente anderzijds. Op het output-rente model staan drie curven: de IS-curve (of ‘investment and saving’), de LM-curve (of ‘liquidity and money supply’) en BP-curve (‘balance of payment’). Op het punt waar de drie curven elkaar raken, wordt macro-economisch evenwicht bereikt. Een verandering van het budgettair of monetair beleid geeft dan aanleiding tot een wijziging van het macro-economische evenwicht.

5 Tijdens de jaren '70 was er bijvoorbeeld in de westerse landen sprake van zogenaamde 'stagflatie', zijnde de combinatie van economische stagnatie en inflatie. Macro-economisch gezien is dat geen evident fenomeen (zeker niet in de Keynesiaanse theorieën). Dat werd veroorzaakt door een combinatie van twee factoren. Enerzijds was er sprake van 'geïmporteerde inflatie' door de hoogoplopende olieprijs (de zogenaamde 'oliecrisis'), anderzijds werd de positieve relatie tussen economische groei en inflatie beïnvloed door de inflatieverwachting. Eens de verwachte inflatie naar boven wordt bijgesteld, wordt het positief effect van extra inflatie ongedaan gemaakt (het zogenaamde Barrow-Gordonmodel).

6 Er zijn wel enkele voorbeelden van landen die in 'default' zijn gegaan, waaronder Mexico in 1982 en IJsland nu.

7 Een belangrijke voorwaarde is dat deze ondersteund moet worden door een expansief monetair beleid. Wanneer de centrale bank aan kwantitatieve versoepeling doet – overheidsobligaties opkopen – zal de rente laag kunnen worden gehouden. Hiertegen kan worden ingebracht dat deze beleidsmaatregelen inflatieverwachtingen kunnen creëren, met hogere rentevoeten tot gevolg.

8 Deze assumptie wordt aangenomen in de keynesiaanse modellen over het crowding out effect. De neo-klassieke modellen gaan dan weer uit van een constante geldhoeveelheid.

9 Term naar het artikel: Iversen, T. & Wren, A. (1998). Equality, Employment, and Budgetary Restraint: The Trilemma of the Service Economy. *World Politics*, 50, 507-546.

10 Het spreekt voor zich dat dit slechts een deel van de oplossing kan zijn voor de vergrijzingsproblematiek. Naast een cyclische component is er immers ook een lineair vergrijzingseffect.

11 Schatting van de staatsschuld voor eind 2010.

12 België wordt momenteel een AA+-rating gegeven door de meeste toonaangevende ratingbureaus. Meer info over de rating bij Standard & Poor's vind je op: <http://www.standardandpoors.com/ratings/sovereigns/ratings-list/en/us/?sectorName=Governments&subSectorCode=39&subSectorName=Sovereigns>.

Over de auteur(s)

Olivier Pintelon studeerde politieke wetenschappen aan de Universiteit Gent. Sinds 1 oktober 2009 werkt hij als wetenschappelijk medewerker aan het Centrum voor Sociaal Beleid aan de Universiteit Antwerpen, na een jaar werkzaam te zijn geweest aan de vakgroep politieke wetenschappen van de UGent. Zijn onderzoek focust zich op: armoede, sociale ongelijkheid en de welvaartsstaat. De auteur schrijft zijn bijdragen in eigen naam.

e-mail: olivier.pintelon@poliargus.be

Over Poliargus

Poliargus is een onafhankelijk forum binnen de democratisch socialistische en ecologische beweging. Het forum komt op voor vrijheid, democratie en solidariteit. Het vrijheidsstreven betekent de maximalisatie van levenskansen door het wegwerken van structurele ongelijkheden. Structurele ongelijkheden zijn relatief: sociale groepen hebben minder kansen omdat andere groepen er meer hebben. Structurele bronnen van ongelijkheid zijn in de hedendaagse maatschappij ondermeer sociale klasse, etniciteit, queer, en gender. Echte vrijheid is pas mogelijk bij een vergaande politieke en economische democratisering. Machtsbronnen moeten gedemocratiseerd worden. Het onttrekken van specifieke levensdomeinen aan de liberale marktwerking (decommodificatie) is hiervoor een noodzakelijk middel. Democratisering wordt echter gedragen door solidariteit. Die solidariteit moet zowel met doelrationele (solidariteit werkt beter) als waarderationele (solidariteit is

een belangrijke waarde op zich) argumenten verdedigd worden. Om bovenstaande redenen schrijft dit forum zich in de democratisch socialistische en ecologische beweging in.

Vanuit dit ideologische kader streeft dit forum twee concrete doelstellingen na. Enerzijds willen we een constructieve bijdrage leveren aan het maatschappelijke debat door in te spelen op actuele thema's. Anderzijds willen we de ideologische onderbouw van de brede linkse beweging verstevigen. Op deze manier wil dit forum de publieke opinie naar links doen opschuiven. Stevig buiten de ideologisch hegemonische lijntjes kleuren is de uitdaging.

Meer info: www.poliargus.be

Eerder verschenen in deze reeks

2010/02   De discursieve kracht van het begrip 'allochtoon' (Pieter-Paul Verhaeghe)

2010/01   De netwerkpartij als kraakpand (Pieter-Paul Verhaeghe)